

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NOMUS

NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

4. ÅRGANG

NR. 1

FEBRUAR 1991

INDHOLD:

Sukkertoppe og deres brug	side 3
Tænk museum	side 4
Bryllup	side 6
Generalforsamling	side 8
Set og sket	side 9
"Varens Tid"	side 10
Lidt om Chr. Zwingmann	side 11

Byens sjæl

En vandring gennem Hillerød i dag byder på mange dystre skilte med "Til salg" eller "Til leje". Det gør ondt at se i en by, vi holder af. Og det vækker til eftertanke.

Mange har i deres hjem ting fra rejser eller udflugter, som vækker gode minder. Nogle stammer fra vort eget land, noget fra fremmede steder. Fælles for tingene er, at de minder os om oplevelser og mennesker, vi gerne vil huske.

Endnu en ting har de til fælles. Stederne, de stammer fra, besøgte vi ikke for at købe noget. Vi kom i forventning om en oplevelse, vi ikke kunne finde i vor egen dagligdag. Vi købte tingene for at styrke vor evne til at huske.

Hvor bliver de af – alle gæsterne fra oplandet, det øvrige Danmark og fra de fremmede lande? De gæster, der skulle søge til byen Hillerød i forventning om nye oplevelser. De gæster, som ville bidrage til, at "Til salg" og "Til leje" ikke skulle ses så ofte på skiltene.

Hillerød blev "Årets by" – kåret ved en avislæserafstemning ovre i Jylland. Vi kunne alle passivt glæde og sole os i berømmelsens skær.

Men nu har det været nytår. Hillerød er ikke mere "Årets by", og vi må finde på noget andet. Men før man finder på, er eftertanke ofte nødvendig. Er Hillerød i sine vækstdrømme ved at gemme sin sjæl mere end godt er? Gemme eller glemme sin egen kultur, sit eget særpræg.

Den, der kommer til denne slutning

og gerne vil hjælpe, må nok gøre sig klart, at vore gæsters følelse af, at her befinder vi os godt, trækker mere end nok så mange indkøbscentre. De ligger med få kilometers mellemrum. Hvorfor så køre over åen?

Det er svært at forklare, hvad en bys sjæl er. Men få er i tvivl, når det bliver os beskåret at opleve den. Det er med byer som med mennesker. Det er ikke det, som kan købes, der knytter de bånd, der holder, de bånd, der får os til at se frem til et gensyn.

HJC

*

NoMus er medlemsblad for Nordsjællandsk Museumsforening, som varetager driften af Nordsjællandsk Folkemuseum i Hillerød. Museet dækker landbokulturen i Nordsjælland og er samtidigt byhistorisk museum for Hillerød.

NoMus udkommer 3-4 gange årligt og sendes til alle medlemmer af Nordsjællandsk Museumsforening.

REDAKTION:

Hans Jørgen Clementsen (ansvarsh.)

Flemming Beyer

Aksel Willadsen

Redaktionens adresse:

Nordsjællandsk Folkemuseum

Jægerbakken

Helsingørgade 65

3400 Hillerød

Telefon: 42 26 43 79

Forsiden: Præstegården i Hillerød efter ombygningen i 1860'erne forestået af Christian Zwiggmann.

Sukkertoppe

og deres brug

Ved museets julestue spurgte flere gæster efter en opskrift på sukkertoppens rette anvendelse. Derfor dette:

Allerede en af reformationens strenge teologer, tyskeren Johan Bugenhagen holdt ved Chr. 3's kroning en tale, hvori han blandt andet sagde: "At drikke vil jeg ikke forbyde nogen, når blot man ikke bruger dagen til fylderi. Hvem der har rejst må nok drikke, og hvem der har arbejdet, han må også godt drikke, det smager da bedre end på andre tider, og hvem der har fået en god ven på besøg, han kan også nok drikke, af venskab og af kærlighed."

Her er to opskrifter til brug i vinterkulden:

KOSAKBLØD (8 – 10 personer)

- 1 liter stærk kaffe
- 1 liter rødvin
- ½ liter vodka
- 1 sukkertop
- 4 cl rom

Varm kaffe, rødvin og den halve liter vodka op til kogepunktet. Hæld det over i en ildfast skål eller en kobbergryde. Læg en istang tværs over gryden. Oven på istangen anbringes sukkertoppen. Hæld halvdelen af rommen over sukkeret og antænd det, så sukkeret drypper ned i punchen, når det smelter. Lige så snart flammerne begynder at dø hen, hældes resten af rommen over, så det blusser op igen. Kosakblod serveres rygende varm i varmefaste glas. Det er en drink, der nok skal jage vinterkulden ud.

FLAMMENDE RØDVINSBOWLE (6 personer)

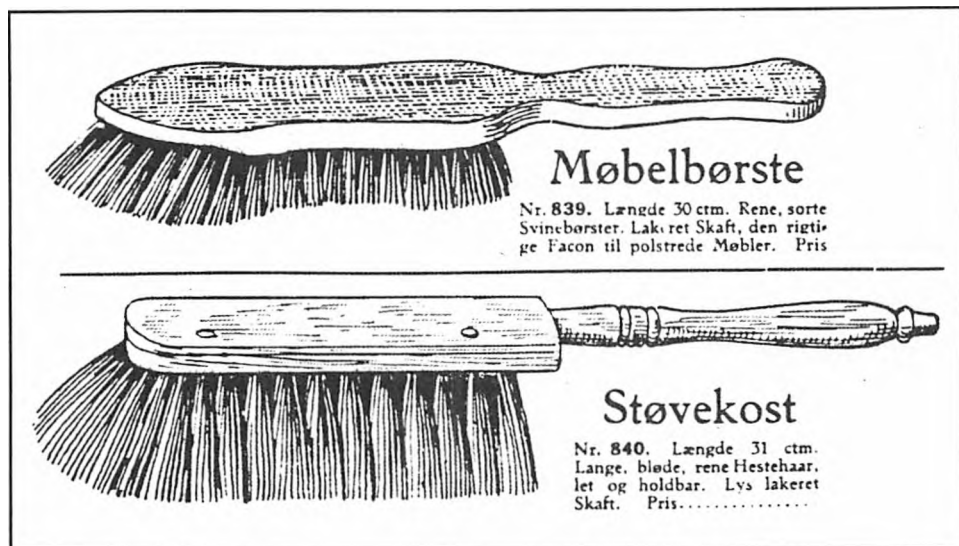
- 2 fl. rødvin
- 4 nelliker
- Skallen af en appelsin
- 1 stk. kanélstang
- Saften af 1 citron
- 1 sukkertop
- ½ liter mørk rom

Kom rødvinen i en stor ildfast bowle. Tryk nellikerne fast i appelsinskallen og kom den i rødvinen sammen med kanélstangen og citronsaften. Varm det hele op over en spritflamme på bordet, men lad det ikke koge.

Sukkertoppen lægges på en istang tværs over bowlen, og som nævnt ovenfor hældes rommen over små portioner og antændes. Det giver en fin smag.

AW

TÆNK MUSEUM NÅR DU RYDDER OP

Disse børster stammer fra Daells Varehus, hvor de indgik i forretningens katalog fra 1929. Hver børste kunne erhverves for Kr. 1,15. (Illustrationen stammer fra bogen VARENS TID, udgivet af forlaget Amanda i 1990).

Et museum er et sted, hvor de gemmer ting fra gamle dage... rigtigt svar. Et museum er et sted, hvor man kan se, hvordan man levede i gamle dage... kun delvist rigtigt, for der er mange ting, man ikke kan gemme fra gamle dage: lyd, lugt og hverdagsliv.

De fleste har vel prøvet at sidde og kigge på fotografier af mennesker fra flere generationer siden – her står oldemor, stiv og strunk, i sort kjole med høj stram flipkrave holdt sammen med en lille broche og håret strammet tilbage under den sorte hue. Ved siden af har vi oldefar med plyshår og overskæg, iført sort jakkesæt med

knækflip og urkæde henover vestemaven.

Kan man på museet se, hvordan oldefar og oldefar havde det? Jo, den sorte hue, brochen og kniplingen fra oldemors flipkrave er der, men kjolen blev nok syet om til drengebukser eller brugt til sofapudebagsider i den næste generation; og fra oldefar er der næsten kun urkæden tilbage, for bukserne sled han selv op – til sidst, da de var fyldt med lapper, brugte han dem til det groveste arbejde i mark og eng. Det var jo før cowboy- og arbejdsbukseres tid. Hans arbejdsskjorte havde heller aldrig haft knækflip eller stivet

kravebryst.

Når oldemor gik i gang med den månedlige storvask ved gruekedlen, har hun sikkert også haft noget andet tøj på, en hverdagskjole eller nederdel og bluse – vi ved dårligt, hvordan det var. Fra samtidige beretninger ved vi, at hun havde et skrubforklæde på og et par fladbundede træsko på fødderne – dem stod man nemlig godt fast i på stenbroen eller det støbte cementgulv.

Men skrubforklædet blev også slidt op og endte vel som klude til vognsmørelsen eller kakkelovnsputningen, og træskoene blev til sidst så fladbundede, at de revnede og blev ubrugelige som fodtøj, men havde dog stadig en smule brændelsværdi i sig, så de havnede nok under gruekedlen ved næste vask.

Dette var blot et par eksempler på, hvad der er tabt for altid, men rykker vi nærmere vores egen tid, er der måske håb endnu. Mon ikke mange endnu husker mælkeflasken, der stod uden for døren hver morgen sammen med avisen? Først den høje, klare glasflaske og sidst den lille tykke brune, som var så umulig at holde på med barnehænder. De er selvfølgelig begge kommet på museum, i hvert fald i hele og halve literstørrelser, men det kniber mere med den kvarte liter, som ellers mange børn drak af dagligt, når de købte skolemælk. Og plasticapslen, som mor lukkede flasken med, blev også væk. Den passede jo ikke til de brune flasker og blev helt overflødig i pap- og plasticalderen. De store flasker blev gemt – de havde en god størrelse til syltet saft – men de an-

dre kunne ikke bruges, så væk med dem.

Under og efter anden verdenskrig blev der mangel på meget og meget, og fantasien blev sat i sving for at finde nye materialer, der kunne erstatte dem, der ikke kunne fås.

Der blev lavet gulvtæpper og møbelbetræk af vævet papirgarn – de var egentlig forbavsende slidstærke – men alligevel er de væk i dag. Der blev også brugt rødspætteskind til at lave sko af – også de var ret stærke – og der kom små sparekomfurer op i køkkener, der ellers var moderne med gaskomfurer og varmt vand. Vi kender dem fra beretninger og fra samtidens avisannoncer, men kan de allesammen være rustet op? Vi har først for nylig modtaget et enkelt eksemplar efter mange års ihærdig søgen.

Da overfloden igen kom til landet, blev alt kasseret. Der var måske for mange triste minder forbundet med disse ting. Men i dag ville vi gerne kunne vise de nye generationer, hvordan det virkelig var engang.

Måske der alligevel findes en hel del ting rundt omkring på lofter og i kældre, der kan fortælle om hverdagen, altså ikke kun det fine billede, som vi så af oldeforældrene, men noget, som kan fortælle os om, hvordan deres daglige liv var.

Derfor, næste gang du skal rydde op – måske i et gammelt hjem – så husk på museet, når de små ydmyge ting dukker op. Og giv familiebiblen og oldemors broche til næste generation i familien, for det er ikke den slags ting museet savner mest.

Birgit Nilaus

BRYLLUP

Flettetøj fra Vejby sogn (NFH 79/1951)

Nordsjællandsk Folkemuseum har i foråret planlagt en udstilling, hvor brylluppet står som hovedtema. Udstillingen vil omfatte dragter fra 1790 til 1990.

Traditioner og overtro

Der er i tidens løb skabt et væld af skikke og traditioner omkring brylluppet og bruden.

Mange af disse var væsentlige, fordi man troede, at de havde afgørende betydning for brudeparrets fremtid. Der kan nævnes sløret, kransen, brudeskoene og lometørklædet. De

havde i en periode mindre betydning, men har i dag fået en renæssance.

Noget nyt, noget gammelt, noget lånt og noget blåt. Dette var også en del af den overtro, der var forbundet med brylluppet. Stående overfor det nye liv, som brylluppet betød, skulle alt, hvad bruden bar, være nyt, bortset fra noget lånt og noget gammelt.

Det gamle skulle symbolisere båndet til det gamle hjem, og det lånte kom som regel fra en gift person for at symbolisere den kreds af gifte, som bruden nu trådte ind i.

Den blå farve er farven for bestandighed og troskab – egenskaber som alle, der træder ind i ægteskabet, håber på.

Brudebuketten

Brudebuketten fremkom først omkring 1700 – tallet som en brystbuket, en mode, der kom fra Frankrig.

I dag er brudebuketten en vigtig del af brudeudstyret, og der gøres meget for, at buketten passer til resten af brude dragen. Det påhviler brudgommen at købe brudebuketten og bestemme sammensætning og blomsternes art og farve.

Hver blomst har sin egen symbolik, og blomster symboliserer frugtbarhed.

Slør og hovedtøj

I Nordsjælland blev der i begyndelsen af det attende århundrede anvendt det såkaldte Flettetøj – et hovedtøj, der bestod af et puldstykke og et nakke-

stykke og var udstyret med kulørte, kunstige perler og røde silkebånd. Flettetøj bar man kun to gange i sit liv: på konfirmationsdagen og på sin bryllupsdag. Men ikke enhver brud fik lov at bære Flettetøj. Hvis bruden var "kommet galt afsted" måtte hun bære hue, da Flettetøj blev regnet som en prydelse for renhed.

Efterhånden blev Flettetøj fortrængt af blomsterkrans og brudeslør eller hatte med slør. Brudesløret var også forbundet med overtro. Hvis sløret ikke var lånt, skulle det rives i stykker af gæsterne. Det skete enten under brudevalsen, eller når der blev taget afsked. Jo mere det var revet i stykker – jo større lykke både for brudepar og gæster.

Brudesko

Brudeskoene var også forbundet med traditioner og overtro. I mange år var det alle pigers drøm at samle småmønter som énører og femører, som de så brugte til at købe brudeskoene for. Brudgommen måtte ikke forære bruden skoene. Enten skulle de være gamle, eller hun måtte købe dem selv. For en sikkerheds skyld skulle man komme en mønt i skoene inden vielsen, så ville parret aldrig komme til at mangle penge.

Lommetørklædet

På gamle bryllupsbilleder har bruden ofte et lommetørklæde i hånden. Oprindeligt var det ikke nogen nyttegenstand, men havde betydning for kærlighedslivet. Det kunne afværge det onde eller stå for sammenbinding. Lommetørklædet blev i 1600-tallet

*H. Olrik: Bruden pyntes, 1859
(Statens Museum for Kunst, Kbhvn.)*

også brugt som ægteskabspant og som bryllupsgave.

Brudekjolen

Den hvide brudekjole kendes helt tilbage fra 1100-tallet, men også andre farver blev benyttet. Den sorte brudekjole kom ind i billedet omkring 1850 og blev anvendt op til 1930. Den så man især brugt på landet. Den blev båret med hvidt slør, symbolet på uskyld, renhed, hellighed og glæde. Den hvide kjole var kun for "de fine". Først omkring 1920 begyndte folk på landet at anvende den hvide brudekjole.

I de følgende år skete der en hastig stiludvikling, da brudekjolen jo fulgte moden. Omkring 1960 kom der en tid,

hvor kirkebryllupper gik af mode. Man gik på rådhuset og blev viet i almindeligt "hverdagstøj".

I dag har bryllup med tilhørende fest fået et "come-back". Strømninger i tiden, TV-serier som "Dallas" og "Dollars" er inspirationskilder for brudekjolens design. Brylluppet skal være en uforglemmelig fest.

Bryllupsmaden

Bryllupsmenuen i Nordsjælland i 1800-årene så ganske anderledes ud, end vi kender den i dag. Det var normalt "klipfisk og risengrød". Bruden bød gæsterne brødsnitte af forklædet, og i bryllupsgården var der dækket bord med sigtebrød og flæsk. Derefter var der kaffe med sukkerkringler.

Traditionen med bryllupskage er først kommet til senere. Bruden skal skære det første stykke af kagen, ellers bliver hun barnløs. Dog plejer brudgommen at lægge sin hånd over hendes, mens hun skærer.

Som vi skrev i NoMus fra december sidste år, er vi meget interesserede i at låne genstande, som har med bryllupsfester og konfirmation at gøre til brug i vor udstilling i tiden fra 24. marts til 25. august 1991.

Ulla Rose Moth

Generalforsamling

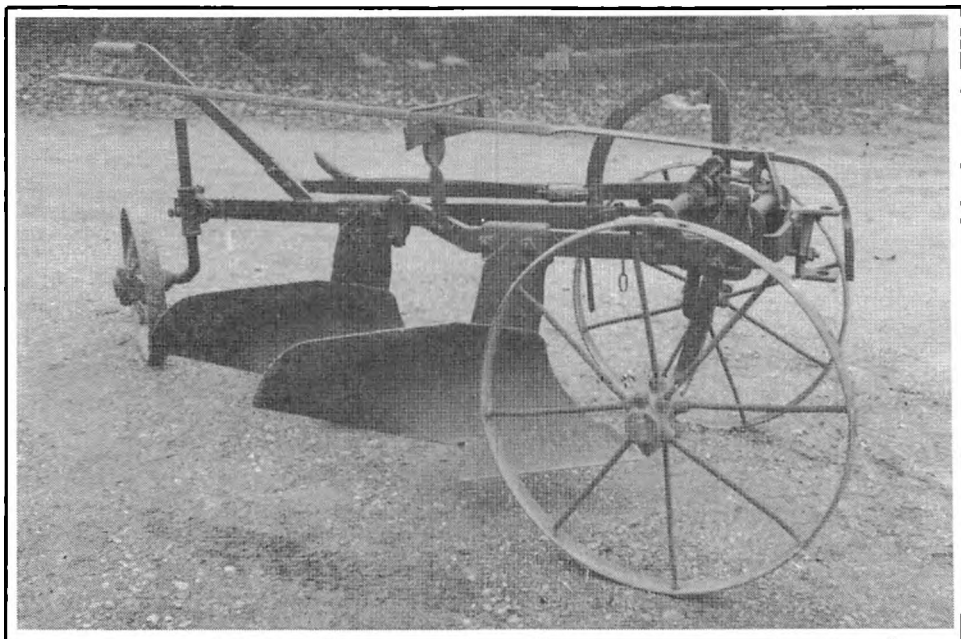
Nordsjællandsk Museumsforening afholder den ordinære generalforsamling torsdag den 28. februar 1991 kl. 19.30 i museet, Helsingørsgade 65 i Hillerød med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent.
2. Formanden og ledende museumsinspektør aflægger beretning.
3. Kassereren fremlægger de reviderede regnskaber til godkendelse.
4. Fremlæggelse af budgetter og fastsættelse af kontingent.
5. Valg af styrelsesmedlemmer. I henhold til vedtægterne er følgende styrelsesmedlemmer på valg:
Aksel Steensberg, Bente Willadsen, Hans Jørgen Clementsen og Mogens Tving Jensen. De to sidstnævnte er villige til genvalg. Derudover ønsker Finn Reindahl at udtræde af bestyrelsen. Der er således 3 pladser at besætte ved nyvalg.
Den nuværende bestyrelse vil foreslå nyvalg af Helge Bek, Ebbe Løvig Nielsen og Conny Pedersen, der alle er villige til at lade sig vælge.
6. Indkomne forslag. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, bedes fremsendt skriftligt til formanden H.J. Clementsen, Gadeledsvej 11, Gadevang, 3400 Hillerød senest 8 dage før generalforsamlingen.
7. Eventuelt.

*

Efter generalforsamlingen vil museumsinspektør Flemming Beyer fortælle og vise lysbilleder om arkitekten Christian Zwingmann og Hillerød.

SET OG SKET

Dobbeltfuret hjulplov til tre heste fra gården "Byeland" i Meløse

Skolehistorisk samling

Museet har efterhånden fået en god samling af ældre skolemateriel, selv om der stadig mangler flere genstande for at belyse tidligere tiders skole.

Et betragteligt fremskridt skete her i efteråret, hvor Nordsjællandsk Folkemuseum af Amtscentralen for undervisningsmidler i Frederiksborg Amt fik tilbudt at overtage deres skolehistoriske samling. Vi sagde med glæde ja tak. I fremtiden er mulighederne for undervisning af skolebørn i museets skolestue endnu bedre. Samlingen omfatter både inventar, undervisningsmateriel og classesæt af ældre lærebøger.

Nyt fra samlingerne

Gennem de sidste år har museet haft et tæt og godt samarbejde med Lokalhistorisk forening i Skævinge. Foreningen har tidligere indsamlet en del genstande, men har nu besluttet, at disse bør overgå i Nordsjællandsk Folkemuseums regi. Museet har netop modtaget forskelligt værktøj og redskaber, bl.a. et mindre skomagerværksted. Genstandene er nu ved at blive registreret, og forhåbentlig bliver der engang mulighed for at vise dem ved en særudstilling i Skævinge.

Fra et husmandssted i Alsønderup har museet fået flere spændende og

velbevarede landbrugsredskaber. Blandt disse kan nævnes en fin og køreklar selvbinder fra begyndelsen af 1900-årene samt en marktromle helt i træ, fremstillet lokalt.

Efter Husmandsstedets færdiggørelse bliver der mulighed for at bruge de forskellige landbrugsredskaber til demonstration af, hvordan landbrug blev drevet i "gamle dage". Blandt andet kan den fornævnte selvbinder indgå heri på fortrinlig vis.

Jernaldergård ved Sophienborg

De indledende arbejder til bebyggelsen "Ullerødbyen" nordøst for den nuværende landsby begyndte her ved årsskiftet. Museet har efter aftale med Hillerød kommune foretaget en arkæologisk gennemgang af området.

Ved den arkæologiske prøvegravning på Langbjerg blev der for kort tid siden fundet spor efter en enkeltliggende gård fra yngre jernalder, nærmere fra tiden mellem år 200 og 600 e.Kr.f. Efter alt at dømme er gården en afløser for en tidligere, som blev fundet tæt ved Sophienborgvej i 1988 og udgravet samme år (se NoMus nr. 3, 1988). Fundet af gården på Langbjerg gør området meget spændende rent bebyggelseshistorisk, og mon ikke vi her har en forløber for Ullerød landsby, som kendes fra middelalderen.

Julestuen

Der var stort fremmøde, ialt 220 gæster, og museet kunne bagefter glæde sig over et smukt overskud på 2.105 kr. Tak for besøget!

F.B.

Nostalg for nulevende

Med bogen VARENS TID under redaktion af *Bjørn Hernes* og bidrag af *Søren Kjørup*, *Lilli Friis*, *Lise Nørgaard*, *Bjarne Nielsen Brovst*, *Torben Weinreich* og *Dan Turéll* har forlaget Amanda bragt lidt af en perle på markedet.

Den er bygget over den lange serie af kataloger, som blev udsendt af Daells Varehus, siden grundlæggelsen i 1910. Det er en kavalkade af de ganske almindelige ting, som familien Danmark har købt og omgivet sig med gennem de sidste 80 år.

Utroligt hvor meget man har glemt. Og herligt at opleve, hvor let det dog genopleves, når de gamle katalogsider ligger foran en. Sig mig hvad du omgav dig med – og jeg skal sige dig, hvem du var. Det er en fængslende fremstilling af samspillet mellem tingene og tiden.

Lise Nørgaard beskriver levende katalogernes rolle for Matadorserien. Bjarne Nielsen Brovst tegner et festligt tidsbillede fra sin barndom, og bogen indledes endda med en saglig og letlæst samfundsanalyse fra dengang.

Men ikke mindst: Nyd katalogsiderne med byggeklodser i den gode græske stil til 85 øre for en æske og heluldne fruekjoler nedsat til 20 kr.

Saglig information og litterær inspiration i en charmerende helhed.

Bjørn Hernes (red.) "Varens Tid – Dansk hverdagsliv oplevet gennem et varekatalog". 183 sider.

Forlaget AMANDA 1990, kr. 250.

HJC

Bygninger i Hillerødområdet af Arkitekten Chr. Zwingmann

Hillerød Hospital opført i 1869 efter tegninger af arkitekten Chr. Zwingmann. I 1929 overgik bygningen til alderdomshjem for Frederiksborg Slotssogn. Bygningen fungerede som plejehjem frem til 1990.

Efter branden på Frederiksborg Slot i 1859 kom datidens nok mest berømte arkitekt Ferdinand Meldahl til at lede genopbygningsarbejdet. Meldahl antog en lang række lovende arkitekter som medhjælp ved udarbejdelsen af tegninger. En af de første var Christian Zwingmann. Han var, da han kom til Hillerød i 1860, 33 år gammel og havde stor erfaring inden for bygningskunsten. Han blev født 1827 i Riga i Letland og kom efter en mureruddannelse til Danmark via Tysk-

land i 1851. Han blev kort efter optaget på Kunstakademiets bygningsskole og fik allerede i 1855 afgangseksamen med den store sølvmedalje.

Zwingmann kom til at sætte sig adskillige spor i Hillerød, bl.a. Amtmandsgården på Posen, Præstegården, Hospitalet i Nyhuse og Strødam.

Ved Museumsforeningens generalforsamling vil museumsinspektør Flemming Beyer fortælle om Zwingmann, og i næste nummer af NoMus bringes en udførlig omtale.

Red.

Unibank
Sammen er vi bedst

Generalforsamling

i Nordsjællandsk Museumsforening
Torsdag den 28. februar 1991 kl. 19.30
i Folkemuseet, Helsingørsgade 65

Dagsorden i følge vedtægterne

Se nærmere omtale inde i bladet.